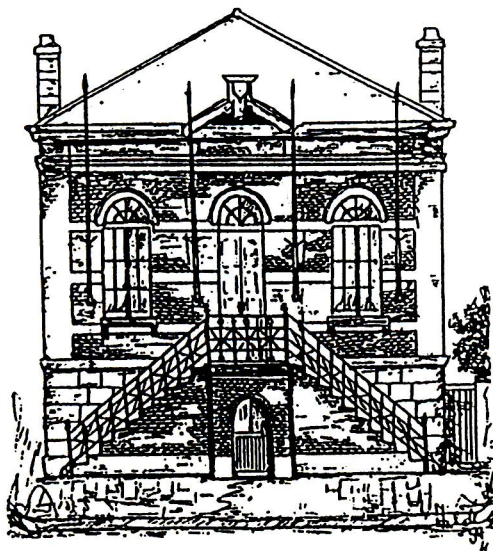

van w i r s k a n t e

orgaan van heemkundekring 'amalia van solms', baarle-hertog-nassau

jaargang 12, no. 1
maart 1997

Heemkundekring 'Amalia van Solms' stelt zich ten doel zich actief bezig te houden met het erfgoed van onze gemeenten met de bedoeling:

- onze kennis ervan te vergroten
- het waardevolle uit vroegere tijden te behouden en te beschermen
- de verzamelde gegevens vast te leggen voor het nageslacht.

De kring verzamelt hiertoe informatie over velerlei onderwerpen uit de historie van Baarle, Castelré, Ulicoten en Zondereigen in de ruimste zin des woords.

Heemkundekring 'Amalia van Solms'

'Heemhuis'

Kerkstraat 4

2387 Baarle-Hertog (B)

Bankrelaties:

Rabobank Baarle-Nassau e.o. rekening: 10.38.94.969

CERA bank Baarle-Hertog rekening: 733-3023880-32

Overname van artikelen of gedeelten ervan is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de auteur.

van wirskante

Orgaan van Heemkundekring 'Amalia van Solms'

Baarle-Hertog-Nassau

verschijnt 4x per jaar

redactie: Piet van der Flaas, Herman Janssen, Fons Racijsmackers,
Antoon van Tuijl en Ed Ragas (eindredactie)

redactieadres: Het Heemhuis, Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog

12e jaargang no.1

maart 1997

INHOUD

Voorwoord	A. Jacobs	2
Bedreigde veiligheid (8)	H. Janssen	3
30 jaar geleden (19)	A. Racijsmackers	5
Veldkapel Oude Strumpt	P. van der Flaas	9
Merkwaardigheden (12)	A. van Tuijl	11
Mijn vader als 'Swies'	P. van der Flaas	13
De wezel en zijn kenmerken	P. van der Flaas	15
Oproep		18
Arme Amalia (23)	A. van Tuijl	20
Lezing Paul van Zummeren	J. Landman	21
Activiteitenkalender		22
Archief Baarle-Nassau		24

VOORWOORD

Op 21 januari j.l hebben we op onze eerste activiteit van 1997 kunnen genieten van Paul van Zummeren uit Oud-Turnhout. Hij verzorgde een prachtige lezing met als titel 'Margriet houdt haar water niet'. Het was de opening van onze activiteiten in 1997 en ik kan gerust stellen een geslaagde opening. Maar bij deze ene activiteit blijf het natuurlijk niet, want onze kalender is rijkelijk gevuld. De activiteitencommissie heeft weer voor een zeer gevarieerd programma gezorgd.

Als deze 'Van Wirskaante' bij U in de bus valt zal 'Amalia's Kunst of Nep' al voorbij zijn. Het is voor de eerste keer dat onze kring dit organiseert en ik hoop dat er veel volk op af komt. Er zijn deskundige taxateurs aanwezig en hopelijk zorgt deze eerst 'Amalia's Kunst of Nep' wel voor een bijzondere ontdekking in Baarle zodat we er volgend jaar een vervolg aan kunnen geven. Onze fietstocht en heemreis staan ook op het programma maar dat staat verderop vermeld. Op tijd aanmelden als je mee gaat. Onze werkgroep BIDOOC timmert ook hard aan de bibliotheekwinkel. Ze vordert gestaag maar er is onzettend veel werk te doen om alles volgens plan te ordenen. De ontsluiting van archief/bibliotheek is voor onze vereniging een must. Niet alleen voor onze leden maar voor iedereen die interesse heeft in de geschiedenis van ons Baarle. De unieke enclave-situatie gaat een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling van het toeristisch impulsplan van beide gemeenten. Hierin zal onze vereniging een belangrijke rol spelen. Wij zijn immers 'het geheugen van Baarle'. Hoe dit zich gaat ontwikkelen weet ik nog niet exact maar zeker is dat hierbij hulp gebruikt kan worden van deskundigen van onze vereniging.

Op woensdag 26 februari hebben we onze algemene ledenvergadering gehouden. Zoals gebruikelijk rekt ons bestuur ook dit jaar op een goede opkomst. Via de gebruikelijke uitnodiging van Amalia bent U op de hoogte gebracht van de agenda van deze vergadering. Peter Michielsen, onze afgevaardigde in de monumenten-commissie van Baarle-Nassau, geeft deze avond een toelichting op het functioneren van deze nieuwe commissie.

Vanaf deze plaats allemaal nog veel heemplezier en kom gerust eens naar het Heemhuis voor een praatje met leden van werkgroepen of om misschien wat hand en spandiensten te verlenen bij bv. BiDoC. De koffie is er zoals gebruikelijk bruin.

Uw voorzitter, Ad Jacobs

Bedreigde veiligheid (8)

Herman Janssen

"De gewassen ten velde"

In de vorige afleveringen van "Bedreigde veiligheid" kwam allerlei onheil ter sprake waarmee men geconfronteerd werd in het 19de eeuwse Baarle. Het veiligheidsgevoel van de Baarlenaren werd danig bedreigd door de natuurelementen en door ziekten, zowel onder mensen als dieren. Het hoofdstuk van de ziekten beëindigen we met het onheil dat veroorzaakt werd door de zieke gewassen op de akkers.

De aardappel deed in Baarle zijn intrede in de 18de eeuw. Nadat de strenge winter van 1739 de graanoogst volledig vernielde, volgden er twee hongerja- ren: 1740 en 1741. De honger en de voortdurende stijging van de graan- prijzen zorgden voor een grondige verandering van de eetgewoonten: de aardappel kwam de voederknol vervangen in de stoofpot van erwten, bonen, kool, kruiden en vlees. Stilaan eiste de aardappel zijn plaats op naast het graan. Door de grote hoeveelheid zetmeel konden er driemaal zoveel men- sen gevoed worden.

Het jaar 1845 was rampzalig voor de Baarlenaren omwille van de aardappel- ziekte. Op 18 augustus werd gemeld dat sinds een maand alle late aardappel- en waren aangetast door een ziekte: het loof werd zwart en de aardappelen waren bedorven of weinig gegroeid. Het betrof ongeveer 100 bunders. Neg- en dagen later bleek dat ook de vroege aardappelen aangetast en bedorven waren. De aardappeloogst bracht dat jaar maar één derde op in vergelijking met de voorbije jaren. Als gevolg nam de armoede toe en werd er "bedeeld in bonen en geld".

In 1846 was er opnieuw sprake van een "bovenste slechte oogst". De aardap- pelen brachten minder dan de helft op, de rogge amper één vierde en de gerst en haver ongeveer twee derde. De armoede steeg omwille van "de mis- lukte rogge-oogst, het gering gewas der aardappelen en het gemis van werk".

De ellende hield aan. In 1847 was de aardappeloogst slecht door de aanhoudende droogte. In 1848 dook de aardappelziekte opnieuw op. In 1849 onderzochten de aardappelen en de boekwijn veel schade van de nachtvorst. Werden er in 1835 een tiental armen in Baarle onderhouden door de gemeenschap, in 1853 waren er dat volgens dokter Van Genk al tachtig. De burgemeester hield het op een verdubbeling van het aantal armen. Volgende keer bekijken we nog enkele opmerkelijke gevolgen van de hongersnood en de stijgende armoede.

Bron: GABN voorlopige inv. nrs. 1069 en 1070.

Men spreekt over boekdrukKUNST

Welke jongeman (15 - 17 jaar) heeft belangstelling voor deze "zwarte kunst"? Drukkerij de Jong stelt je in de gelegenheid dit vak grondig en in zijn geheel te leren kennen. Heb je interesse?

Loop dan eens een keertje binnen of maak telefonisch een afspraak.

Drukkerij EM. DE JONG

Roosakkerstraat 5-7, Baarle-Nassau, tel. 231

30 jaar geleden (19)

A. (Fons) Raeijmaekers

Nieuws uit Seppe

In het Bezinnings- en Gesprekscentrum 'Seppe' zijn contactdagen gepland tussen jonge echtparen en verloofden, van 18 tot 20 november, d.i. van vrijdagavond tot zondagmiddag. Hierbij wordt u heel vriendelijk uitgenodigd. Ook is er nog gelegenheid tot inschrijving voor de bijeenkomst van alleenstaande dames, van 31 oktober tot 2 november 's middags."Seppe" Bosschenhoofd, N.Br. tel. 01652-2461

Postzegelruilbeurs in Baarle-Nassau

De postzegelruilbeurs in Baarle-Nassau wordt dit jaar voortgezet door de postzegelclub 'De Postduif' van het internaat De La Salle. De eerstkomende beurs zal op zaterdag 8 oktober plaatsvinden in de aula van het broederhuis, tussen 1 en 6 uur. Tot nu toe was er een grote belangstelling voor dit maandelijks gebeuren.

Grote bloei van het Baarlese jeugdhuis "nieuwe stijl"

Het jeugdhuis nieuwe stijl dat sedert kort is gestart, geniet nu al een enorme bloei. Iedere zondagmiddag komen in steeds groter getale jongens en meisjes van Baarle er naar toe. Beste ouders, geef uw kind deze unieke kans om op hun vrije zondagmiddag onder voortreffelijke leiding hun geluk te vinden in gezonde, ontwikkelende en creatieve bezigheden.

„PETER KOELEWIJN
and his rockets”
Zondag 18 december
in
DEN BONTEN OS
te BAARLE
commentaar overbodig !

Pony-concours Castelé

Op zondag 16 oktober 1966 zal Castelé bij gelegenheid van de welbekende Castelse kermis, een primeur beleven in de vorm van een groots pony-concours. Op initiatief van de 'Nassau-ruitertjes' uit Baarle-Nassau, zal nabij café 'Holland' vanaf 1 uur een spectaculair pony-programma worden afgevoerd, waaraan naast de Baarlese ruitertjes en amazones, die dit seizoen op nationaal niveau reeds vele lauweren oogstten, ook een Belgische afvaardiging haar medewerking zal verlenen om van dit unieke 'grensconours' iets te maken.

Jeugdwerk Baarle !

Sinds jaren wordt er in Baarle iets aan het jeugdwerk gedaan. Tot voor enkele jaren gebeurde dat alleen door 'Baarle's Bloei', dat St. Nicolaas, Driekoningen en Koninginnedag voor de kinderen tot een feest maakte. Daarnaast bestaat er sinds twee jaar een comité dat in Baarle het vakantiekinderwerk, kinderkerfival en de Avondvierdaagse tot grote bloei bracht. Zoals iedereen kan begrijpen is het onlogisch om twee verenigingen met hetzelfde doel naast elkaar te laten werken. Baarle's Bloei heeft dit ingezien en nodigde het comité Vakantiekinderwerk uit om te bespreken hoe men tot samenwerking kon komen. Als oplossing hiervoor werd besloten tot het oprichten van een nieuwe organisatie, die bovenvermelde activiteiten gaat organiseren.

Gemeentesecretaris van Baarle-Hertog in het zilver

In intieme kring werd de heer J. van Haeren, onze gemeentesecretaris woensdag 9 november 1966 gehuldigd door gemeenteraad en -personeel wegens zijn 25 jaren dienst bij het gemeentebestuur. De heer van Haeren is namelijk in dienst gekomen op 1 september 1941 als ambtenaar en nadien op 1 december 1945 tot gemeentesecretaris benoemd.

Bibliotheek Baarle-Nassau

Zondag 4 december 1966 start de enigzins gewijzigde parochiebibliotheek, zoals vanouds op de eerste verdieping van het jeugdhuis. U vindt er honderden boeken, netjes gerangschikt in jongens- en meisjesboeken, detectieives, cowboysverhalen en romans. Deze laatste groep heeft een nieuw aanzien gekregen door de vele nieuwe aanwinsten van eigentijdse literatuur. Iedere

Let op:
Win f1000.-
in de grote
yoghurt-wedstrijd!

Eind deze week doet de melkman
om elke fles yoghurt een wedstrijdformulier.
Koop 'n fles, doe mee en misschien
wint u wel een van de vier hoofdprijzen van
f 1000.- of een van de 500 troostprijzen.
(U mag zo vaak meedoen als u wilt,
als u maar steeds een wedstrijdformulier gebruikt).
Veel succes!

Coöp. Zuivelfabriek
De Hoop te Baarle Nassau

bezoeker mag zelf zijn boeken uitzoeken, desgewenst geholpen of geassisteerd door een terzake kundige bibliothecaris. U mag zoveel boeken meenemen als de omstandigheden toelaten voor de prijs van 25 cent per boek, dat dan 2 weken kan gehouden worden. Door een stempel voor in het boek wordt u aan de inleveringsdatum herinnerd. Wordt het boek zonder verlening langer gehouden, dan zal voor elke week dat men het boek langer houdt 25 cent extra berekend worden. De bibliotheek is normaal geopend elke zondag van 10.45 uur tot 11.30 uur. Nieuwe aanwinsten o.a. Jan Wolkers, Kort Amerikaans; J.P. Sartre, Met gesloten Deuren; B. Pasternak, Dokter Zjivago.

K.P.J.-nieuws: Cursus gratie en charme

Hierlangs willen wij de belangstellenden voor deze cursus erop attent maken, dat de uiterste datum voor opgave tot deelname aan deze drie avonden durende cursus is gesteld op zondag 18 december 1966. Opgaven graag bij mej. Elly de Jong of bij Julia Pelkmans.

30 december 1966:

bekendmaking Baarle-Hertog herbergsluiting

Op Oudejaarsavond en Nieuwjaarsavond mogen de drankgelegenheden open blijven tot 2 uur 's nachts.

WIJ WENSEN U ALLEN EEN VOORSPOEDIG 1967

Ook in 1967 voor sfeer en
intieme gezelligheid:

'ENCLAVE BAR'
J. VAN ROOIJ-CUYLAERTS

TURNHOUTSEWEG 30 BAARLE-HERTOG

De veldkapel op de Oude Strumpt te Ulicoten

Piet van der Flaas

In 1957 werd door de gemeente Baarle-Nassau de weg tussen de Oude Strumpt en Haldijk verhard. In die jaren werden er door de gemeente in eigen beheer zandbanen in diverse buurtschappen verhard met klinkers. Dit was voor de aanwonenden een grote verbetering. In de zomer was het er een stoffige bende en in de herfst en winter was het een grote modderpoel. Het was dan voor de paarden hard labeur om de wagens met hooi of graan langs deze modderige banen te trekken. Ook moest men in die jaren nog in toerbeurt de boeren af om de melk op te halen voor de melkfabriek.

De buurt op de Strumpt was zo blij dat men nu eindelijk uit het isolement verlost was, dat men besloot om een dansavond te geven voor de buurt. Dat gebeurde in de kippenhokken van de familie van den Brandt. Er was een massa volk op afgekomen en na aftrek van de kosten, schoot er nog een flink bedrag over. De vergadering van de buurtschap besloot toen om dit geld te besteden aan een kapelletje. Na gezamenlijk overleg en met meerderheid van stemmen werd beslist dat deze kapel zou worden toegewijd aan O.L. Vrouw van Fatima. De grond voor de bouw van de kapel werd beschikbaar gesteld door de familie Severijns en is nu eigendom van Jan van den Brandt. De buurt zette gezamenlijk de schouders onder dit project. Men verrichtte het nodige grondwerk, stortte er de fundamenteën en dankzij vele vaardige handen verrees er de veldkapel. Het werd een door zijn eenvoud prachtige kapel die gezien mag worden. Men plaatste er een beeld van O.L.V. van Fatima in en schermde het beeld af met een degelijk traliewerk. De omgeving van de kapel werd aangeplant met wat kerstdennen en andere bomen en zette een mooie haag rond de kapel. Er kwam ook een toegangshek, waarop in het blauw de letter M werd gezet. Hulde aan de mensen die het initiatief namen en het geld ervoor beschikbaar stelden.

In die jaren stond Fatima in het middelpunt van de belangstelling. Terwijl ik dit schrijf, ligt hiervoor mij een devotieprentje waarop te lezen staat: 'Pelgrimstocht van O.L.V. van Fatima door het bisdom Breda 1955-1957.'

In de meimaand van 1958 werd de kapel door Pater Melis ingezegend. Dat men daarvoor de meimaand koos, zal niemand verbazen, want de eerste verschijning van Maria in Fatima was op 13 mei 1917. Dat brengt ons bij het verhaal van Fatima dat ik u niet wil onthouden.

Op 13 mei 1917 hoedden drie kinderen hun schapen in het gehucht Cova de Iria op zo'n twee kilometer van het stadje Fatima gelegen. De drie kinderen waren Lucia Santos, Francisco Marto en Jacinta Marto. Op die dertiende mei verscheen de H. Maagd Maria aan de drie kinderen. In totaal verscheen ze zes keer aan de kinderen, telkens op de dertiende van de maand. Dit gebeurde tussen 13 mei 1917 en 13 oktober 1917. Tijdens de verschijningen sprak Maria voortdurend en nadrukkelijk over de vrede en kondigde ze een groot wonder aan in haar gesprekken met de kinderen.

Dat wonder gebeurde op 13 oktober 1917. Plotsklaps hield de stortregen op en de zon danste letterlijk aan de hemel. Meer dan 70.000 pelgrims die de kinderen begeleidden, hadden het voorrecht dit wonder te mogen aanschouwen.

Pas in 1930 gingen de Portugese bisschoppen accoord met de vestiging van een heilige plaats ter ere van de verschijning van Maria. De eerste Paus die als pelgrim naar Fatima kwam, was Paus Paulus VI in 1967. Ook Paus Johannes Paulus II bezocht de heilige plaats. Nu is Fatima een goed geoliede kerkmachine waar dagelijks missen voor pelgrims en toeristen worden opgedragen in alle moderne talen. In de kerkportaal staat een enorme kaars. Bij de Paters Montfortanen kan men een vier meter hoge Vredesengel van Portugal met de drie kinderen bewonderen. Dit werk is in keramiek uitgevoerd door onze eigen Baarlese kunstenaar Mathieu Doesborg en siert de buitenmuur van de kapel. Wanneer men in Fatima is, moet men die kapel beslist eens met een bezoek vereren.

Bronnen: A. Willemsen in Ulicoten en Baarle in stukken.

MERKWAARDIGHEDEN (12)

Antoon van Tuijl

BEEN WORDT NIET OUD

Al heel vroeg in de pre-historie kwamen mensen op het idee om bepaalde gebruiksvoorwerpen te maken uit botten en tanden van dieren. Logisch. Been is een hard, vrij duurzaam en toch redelijk goed te bewerken materiaal. Toen bij Europoort -voor het Rotterdamse havengebied- de Maasvlakte werd opgespoten, vond men in die grond een mooie verzameling benen voorwerpen. Onder andere een stel harpoenpunten, compleet met weerhaken. Ze stammen uit het stenen tijdperk. Men dateert ze rond 6000 v. Chr. Benen bijteltjes en bijlen zijn hier en daar ook aangetroffen.

WEINIG VONDSTEN

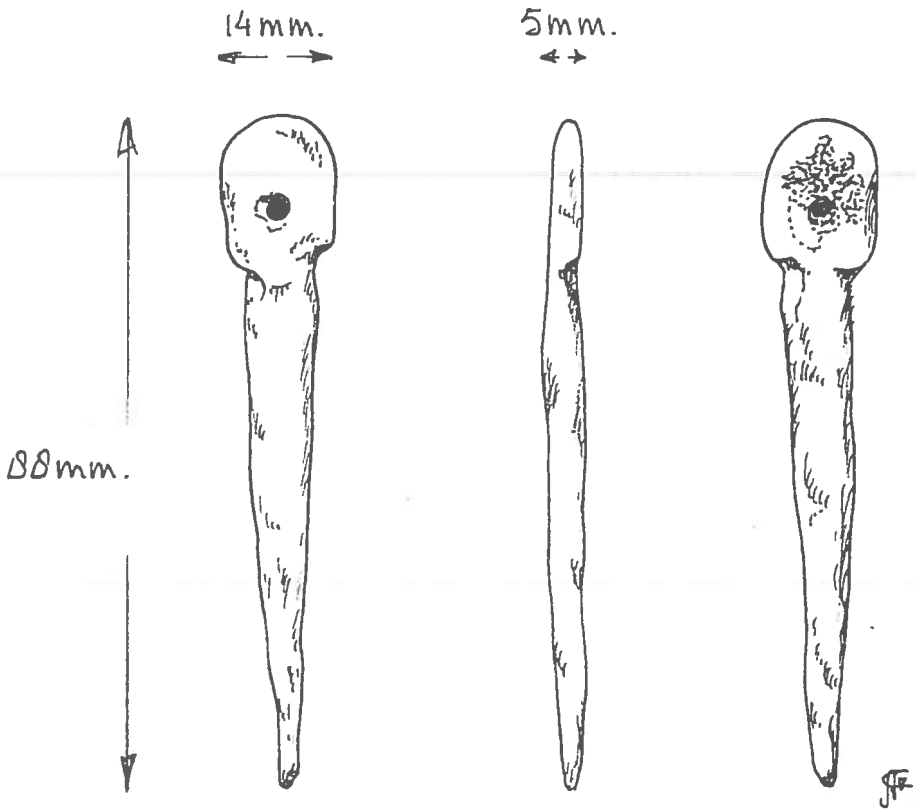
Het vinden van een pre-historisch voorwerp is natuurlijk een kwestie van puur geluk of toeval. Behalve als er gerichte opgravingen gedaan worden. Wij wonen in een streek die al heel vroeg bewoond is geweest. Onze bodem moet dus 'bezaaid' zijn met pre-historische en andere oude voorwerpen. Toch komt er maar heel af en toe wat aan de oppervlakte. Hoe komt dat? Er zijn wel een paar oorzaken aan te wijzen. Halverwege de vorige eeuw hebben een paar min of meer serieuze amateurs hier veel opgravingen gedaan. Grafheuvels bij Groot Bedaf en op de Hoogbraak werden toen vergraven en de vondsten verdwenen naar de depots van verschillende musea (Zie 'Baarle in stukken', onder Cuijpers). Het grafveld van de Tommel is door agrarisch gebruik verwoest. Het grafveld van de Molenheide is 'bedolven' onder de camping. Andere mogelijke vindplaatsen zijn nog niet onderzocht.

Om nu terug te komen op de benen voorwerpen, die worden weinig gevonden omdat ze in zandgrond relatief snel vergaan.

BENEN NAALD

Jaren geleden bracht Fons Willemsen eens een benen naald mee naar het Heemhuis. Hij vond die bij werkzaamheden in de tuin. We hebben dit voor-

werpje bij verschillende gelegenheden tentoongesteld. Uiteindelijk wilden wij toch wel graag weten wat we in huis hadden. In oktober 11. hebben we deze vondst aangemeld bij het Rijksinstituut voor Oudheidkundig Bodemonderzoek. De deskundigen van het R. O. B. verklaren ook dat benen voorwerpen op de zandgronden niet lang bewaard blijven. Dit voorwerp zal dus niet heel oud zijn. Om de preciese leeftijd te bepalen is een heel ingewikkeld onderzoek nodig. Het gaat hier om een haarspeld. Soortgelijke benen haarspelden zijn ook aangetroffen in Friese terpen. Het is bekend dat ze in ongeveer deze vorm gemaakt en gebruikt zijn vanaf de Romeinse tijd. Misschien heeft dat gebruik wel tot in de vorige eeuw geduurd. Wie zal het zeggen?

Mijn vader bekleedde het ambt van 'Swies' (Suisse)

Piet van der Flaas

De 'Swies' zoals hij in de volksmond werd genoemd, was in feite een ordebevaarder cq. conciërge in de kerk. De 'Swies' ontleent zijn naam aan het Franse woord 'Suisse' dat Zwitser betekent. In Frankrijk werd in de 17e en 18e eeuw een conciërge van een groot herenhuis een 'Suisse' genoemd. Die naam had hij te danken aan het feit dat zijn kleding leek op die van Zwitserse huurlingen. De naam 'Suisse' is ook bekend geworden door de speciale Pauselijke garde, de 'Garde Suisse'. Deze garde is belast met het handhaven van de orde en de veiligheid van de Paus en Vaticaanstad. De garde telt 120 man en worden gerecruteerd uit afstammelingen van de Zwitserse adel.

Ontzag

'Suisse' in de kerk word je ook niet zo maar. Voordat je benoemd werd voor dit ambt, dat overigens onbezoldigd was, werd de hele familie binnenste buiten gekeerd. Men ging beslist niet over een nacht ijs. De kandidaat diende in de eerste plaats zeer gelovig te zijn en mocht niet het minste op zijn geweten hebben. Als men al die obstakels genomen had, was dan eindelijk het grote moment daar. De nieuwe 'Suisse' mocht zich voor het eerst in zijn uniform hijsen. Het uniform bestond uit een zwarte broek waarin een messcherpe vouw was geperst en een blauwe lakeijas die met zilveren tressen was afgezet. Als hoofdbedekking droeg men een steek die met hermelijnband was afgezet. Over zijn tenue droeg de 'Suisse' een sjerp waarop de vermanende woorden 'Eerbied in Gods Huis' stonden geborduurd. De schoenen blonken als een spiegel, men kon zich er bij wijze van spreken zo in scheren. Tot zijn uitrusting behoorde ook een zwartgeverfde lans. De punt van de lans was van koper of nikkel. De 'Suisse' zag er in zijn tenue heel indrukwekkend uit. Je kon onmogelijk langs deze opvallende figuur in de kerk kijken. Vooral de kinderen bekeken hem met het nodige ontzag.

In het verleden was het verplicht om naar de kerk te gaan. Met of zonder zin, je moest. Dat maakte dat veel mensen ongeïnteresseerd waren. Die

mensen bezorgden de 'Suisse' het nodige werk. Ze bleven veelal achter in de kerk staan. Er waren erbij die de 'Suisse' openlijk stonden uit te dagen door te kletsen over het weer en de boerderij. Ook werden achter in de kerk tijdens de mis de nodige nieuwtjes uitgewisseld.

Mijn vader die een tiental jaren actief was als 'Suisse' in ons buurdorp Weelde, kende na een korte aanlooperperiode al snel zijn pappenheimers. De kunst was om de storende elementen onhoorbaar van achteren te naderen en ze met een forse stoot van de lans weer tot de orde te roepen. Als je dan een paar van die gasten op die manier te grazen had genomen, kon men weer een speld in de kerk horen vallen. Geen geroezemoes meer in Gods Huis. De 'Suisse' kon je ook uit de kerk verwijderen en als ze daar thuis achter kwamen, dan was de bok vet. Dan kostte je dat weken, zoniet maanden zakgeld. En zonder zakgeld geen cafébezoek en daardoor weer verlies van je borrelvrienden.

Bij mijn vader was een blik vanonder zijn zwarte wenkbrauwen meestal al voldoende om aan de gesprekken in de kerk een einde te maken. De 'Suisse' was ook behulpzaam als er eens vreemdeling in de kerk kwam, dan wees hij hem een vrije plaats. Tot laat in de vijftiger jaren heeft dit ambt in de kerk bestaan. Met de leegloop van de kerken verdween ook de 'Suisse'. Hier in Baarle-Nassau had men voor de veldwachter een aparte plaats gereserveerd, want hij had de taak van 'Suisse' vrijwillig op zich genomen. Toch jammer dat dit stukje kerkelijk leven nu ook al geschiedenis is.

De wezel en zijn kenmerken

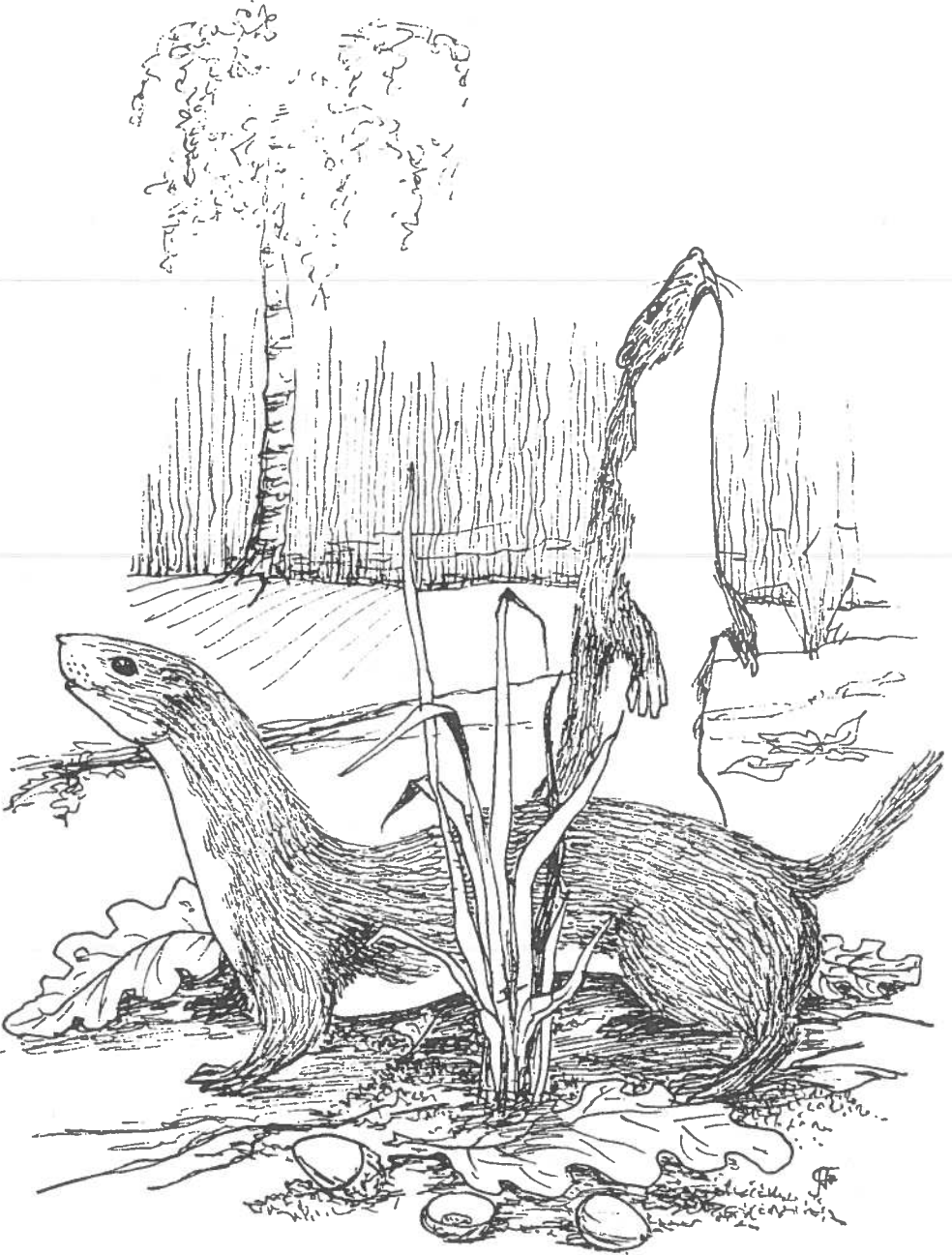
Piet van der Flaas

De wezel komt in heel Europa voor behalve Ierland en IJsland. Hij komt voor in cultuurgebieden en ook in het gebergte tot een hoogte van ca. 3000 meter. Van natte gebieden moet hij echter niets hebben. De wezel is zowel overdag als 's nachts actief. Het beestje heeft een lichaam van 17 tot 23 centimeter lengte. Zijn staart is tussen de drie en zeven centimeter lang. Zijn gewicht ligt tussen de 40 tot 170 gram. Het mannetje is beduidend groter dan het vrouwtje. Hij heeft een bruine rug en een wit onderlijf. De scheidingslijn tussen bruin en wit is onregelmatig.

Muizeneter

De wezel beweegt zich op dezelfde manier voort als de hermelijn (die we in het vorige nummer van Van Wirskaante hebben behandeld), namelijk sprongsgewijs. Ook de wezel gaat vaak op zijn achterpoten staan om de omgeving in zich op te nemen (zekeren). De wezel is Europa's kleinste roofdier en het is gespecialiseerd in het vangen van muizen. Zijn voedsel bestaat dan ook voornamelijk uit muizen en woelmuizen, maar zo af en toe weet hij ook andere knaagdieren te verschalken. Ook vogels, eieren en insecten zijn niet veilig voor hem. Met zijn slank gestroomlijnd lichaam en zijn slechts twee centimeter brede kop, glijdt hij zonder moeite door de muizengangen. Een muis die hem ontmoet, is onverbiddelijk de pisang. Door het langgerekte lichaam verliest de wezel veel lichaamswarmte. Om dit verlies te compenseren, eten ze grote hoeveelheden voedsel. Ze maken echter geen beschermende vetlaag aan, omdat ze dan te dik zouden worden om zich nog snel door de muizengangen te kunnen bewegen. De natuur regelt het allemaal toch goed, niet?

Elke wezel heeft zijn eigen territorium. De grootte van het territorium is afhankelijk van het aantal muizen (zijn voornaamste voedsel) dat daar huist en ligt zo tussen de vijf en acht hectare. Als de wezel 's nachts op jacht gaat, kan hij wel twee kilometer afleggen. Hoewel hij zich af en toe ook te goed doet aan vogels, kikkers en zelfs jonge konijnen staat hij in cultuurgebieden toch bekend als een uiterst nuttige muizenvanger.

Voortplanting

De wezel kent geen speciale paartijd, hij paart het hele jaar door. Normaliter zin er maximaal twee worpen per jaar. De draagtijd bedraagt 33 tot 36 dagen. Per worp worden er tussen vier en zeven kale blinde jongen geboren. Gedurende drie tot vier maanden worden de jongen door moeder opgevoed. Daarna zijn ze in staat om zelfstandig verder te leven. Het nest waarin de jongen worden grootgebracht, wordt zorgvuldig bekleed met hooi en mos. Het nest van de wezel vinden we vaak in de burcht van een door de wezel zelf opgegeten woelrat of veldmuis. Dat is nog niet zo dom bekeken, eerst de bewoner opsmullen en dan zijn behuizing kraken.

Bang als een wezel?

Iedereen kent het spreekwoord 'zo bang als een wezel'. Ik heb aan d'n lijve mogen ondervinden dat er van dat spreekwoord niet veel klopt. Als ge een wezel in het nauw brengt, dan kun je hem het best vergelijken met een kat in het nauw. De wezel zal u dan zonder pardon aanvliegen in het gezicht. Met zijn scherpe nagels haalt hij dan uw gezicht open. Toen ik eens zo'n raker op heterdaad betrapte in het kippenhok, vloog hij me ook aan. Hij smeet het eidat hij aan het consumeren was opzij en was in enkele tellen bij mijn gezicht en bewerkte mijn gezicht. Ik was toen een jaar of acht en sindsdien geef ik zo'n beestje ruim baan! Mijn moeder waste mijn gezicht dat flink bebloed was af. Hij had flinke groeven in mijn gezicht getrokken met zijn scherpe nagels. Voor mij staat sinds dat voorval vast dat er van dat spreekwoord geen barst klopt.

Toch mag ik, zij het op afstand, nog graag genieten van dit kleine roofdier. Ik herinner me een keer een gebeuren dat plaatshad langs de verharde landbouwweg die via Alphen-Boshoven langs het spoorweghuisje diep in de 'Generaal' uitkomt. Op een zijweggetje hoorde ik een schril gekrijs en ontdekte een zes tot zeven jonge wezeltjes die op verkenningstocht waren. Ik sloop stilletjes dichterbij en ging op mijn hurken zitten om die kluwe friemelende buitelende bruine rakkers te aanschouwen. Een warm aprilzonnetje bescheen de spelende rakkers. Ik heb er erg van genoten. Ik hoop dan ook dat dit dier zich in onze natuur kan handhaven, dat is mijn innige wens.

Oproep

Beste heemkundevrienden,

Het bestuur van de Stichting Brabants Heem heeft besloten een alles omvattend boek uit te geven over kapellen en kleine religieuze monumenten in Noord-Brabant. Dit boek zal deels gebaseerd zijn op de inventarisatie zoals die in opdracht van Brabants Heem is uitgevoerd. Op basis van deze gegevens is reeds verschenen 'Langs 's-Heren Wegen; veldkapellengids voor Noord-Brabant'.

Toch zal de nieuwe uitgave volledig afwijken van deze kapellengids. In het nieuwe boek zullen de bedehuisjes niet alleen *allemaal* aan bod komen, ze zullen ook in een volksreligieuze context worden geplaatst. Gedacht kan onder meer worden aan de relatie bedevaarten en kapellen. De opzet is een toegankelijk geschreven, populair-wetenschappelijk boek, interessant voor een breed publiek en toch zeker voor de duizenden heemkundigen in onze provincie.

Brabants Heem heeft ondergetekende (Paul Spapens) gevraagd dit boek te schrijven. Als liefhebber van kapelletjes (het eerste boek over kapelletjes in Brabant is door mij geschreven) voel ik me zeer vereerd en ben ik vast van plan om er iets moois van te maken. Andere boeken van mijn hand, dikwijls samen met co-auteurs geschreven, gaan onder andere over het smokkelen en het illegaal jeneverstoken in Brabant, de kermis, heiligen, Driekoningen, carnaval etc. Geen enkel boek kan door één enkel persoon worden gemaakt. Voor het boek over kapellen vraag ik u, heemkundevrienden, om hulp.

Ik heb de volgende vragen:

Indien u in de kapellengids 'Langs 's-Heren Wegen' fouten heeft aangetroffen: welke zijn dat en wilt u mij daarvan in kennis stellen door de juiste informatie door te geven.

Ik houd me aanbevolen voor alle publicaties ooit gedaan over kapellen en kleine religieuze monumenten in de heemkundetijdschriften en in andere uitgaven van de heemkundekringen.

Tijdens het prachtige initiatief van de inventarisatie van de kapelletjes is helaas geen of nauwelijks aandacht besteed aan andere kleine religieuze monumenten, terwijl die toch ook zeer belangrijk zijn om die letterlijk en op papier (in het boek) voor het nageslacht te behouden. Daarom: wie kan mij aan gegevens helpen over in het bijzonder de Heilig Hartbeelden en Calvariebergen en indien mogelijk over openlucht Kruiswegstaties, in muren ingemetselde Mariategeltjes en tegen muren opgehangen kastjes met een heiligenbeeld.

Omdat het zeer belangrijk is een volledig overzicht te kunnen geven, doe ik een dringend beroep op u allen om in ieder geval informatie op te sturen over alle Heilig Hartbeelden en Calvariebergen in uw gemeente, dorp of stad.

Tot slot de zeker niet de minst belangrijke vraag: welke gebruiken bestaan er nog ten aanzien van de kapelletjes en andere kleine religieuze monumenten. Ik bedoel onder meer het bidden van de Rozenkrans in de Mariamaanden, bedevaarten, het op orde houden van de bedehuisjes en omgeving door bijvoorbeeld buurt- of ouderverenigingen. Samengevat gaat het om informatie waaruit blijkt dat kapelletjes nog steeds een functie hebben in de samenleving.

Heel erg bedankt voor de moeite en houd-oe war,

Paul Spapens,
D'n Duyp 41
5066 GA Moergestel
tel/fax: 013-5133072

ARME AMALIA 23

Antoon van Tuijl

Wij vermelden met plezier weer een aantal leuke schenkingen die in de voorbije wintermaanden binnenkwamen.

- Van Anna Roelen kregen we een twee-orig schaalte van Maastrichts aardewerk.

- Ria Laurijssen bracht een klein leren schooltasje mee.

- Jos van Roosendaal vond en schonk het overblijfsel van een oude metalen stembus. De bovenkant, met sluitingen en gleufvergrendeling is min of meer intact. De onderkant is zo zwaar verroest dat er gewoon geen bodem meer in zit.

-Lisette Gulickx pakte uit met de volgende spullen:

een interessante oorkonde uit 1966 (Philip Harmsen was toen 45 jaar brandweerman), een leuke metalen spaarpot, of liever een spaardoos. Er zitten zeven spaargleufjes in, voor kleding, gas en licht, brandstof, huishoudelijke artikelen, verzekeringen, vakantie en diversen.

een 8mm filmprojector en een filmcamera, een verzameling wegenkaarten en stadsplattegronden, enkele liturgieboekjes, een kartonnen naaidoos beplakt met mooi behangpapier.

- Fon de Rooij schonk ons enkele spulletjes, afkomstig van Mevr. Verhoeven: een rekening van de Paters v. d. H. Geest voor het maken en bekleden van vier stoelen, een boodschappenboekje waarin van week tot week de kruidenierswaren opgetekend staan, een mooie schoenlepel.

Uit eigen bezit kregen we van Fon:

een prachtige verzameling doosjes van en met scheermesjes van allerhande merken, een vouwblad met aanwijzingen over het scheren met Castello scheerzeep, een leerzaam boekje over het koken op Primagaz.

-Gust Haagen bezorgde ons een oude houten waterpas.

-Fons Willemsen schonk een van zijn grote zelfgemaakte rozenkransen.

IJzerdraad en de kralen van een anti-transpiratie-zitting uit een auto waren zijn materialen.

-Archivaris Zom leverde enkele kaarten die voldoende gedetailleerd zijn zodat de Werkgroep Ulicoten ze kan gebruiken om er de nieuw ontdekte toponiemen op in te vullen.

Zo, dat was het weer. Alle schenkers heel hartelijk dank.

Lezing Paul van Zummeren

Jan Landman

Op dinsdag 14 januari jl. togen belangstellenden naar De Steppe van Jeppe om daar aanwezig te zijn bij de lezing van Paul van Zummeren over zijn favoriete thema: 'De volkskalender met gezegden en spreuken'.

Tegen acht uur hadden zich ongeveer 80 mensen verzameld in de kantine om te luisteren naar de gesstige wijze waarop van Zummeren zijn gehoor boeide.

Diverse heiligen bracht hij ten tonele, van Apolonia, de IJsheiligen, Margriet, Julius Caesar en Augustus. Bij ieder van deze en nog vele anderen had hij een leuke anekdote. Je kon zien dat hij er zelf genoeg aan beleefde, steeds weer pakte hij de bril van z'n gezicht om zich volledig te kunnen concentreren op z'n betoog.

Voor de pauze kon hij er nog niet zo de gang in krijgen, want na een uur had hij nog maar de maanden januari en februari behandeld.

Na de pauze werd het tempo drastisch verhoogd, zodat op 't einde van de avond de aanwezigen een aardig beeld hadden gekregen van hetgeen van Zummeren ertoe bracht om deze materie te gaan bestuderen.

Na de lezing kreeg iedereen de kans om zich een van de door hem geschreven boeken aan te schaffen. Hij had hiervoor tijdens de lezing stiekum een klein beetje reclame gemaakt.

Activiteitenkalender.

Bij alle activiteiten zijn ook niet-leden van harte welkom!

Maart

- zon 02 10.30-13.00u Open zondag
zon 09 13.00-17.30u *Amalia's kunst of nep* (Heemhuis)
zon 23* 08.00u *Vertrek vroege vogeltocht* (Heemhuis)
*Inschrijven in het Heemhuis tot woe 19 maart

April

- zon 06 10.30-13.00u Open zondag met opening tentoonstelling: Nis-
beelden
za 19* 09.30-16.30u *Fietstocht naar Turnhout* (vertrek: Heemhuis
09.15u)
*Inschrijven in het Heemhuis tot woe 09 april

Mei

- zon 04 10.30-13.00u Open zondag
zon 25* 05.30u *Vertrek vroege vogeltocht* (Heemhuis)
*Inschrijven in het Heemhuis tot woe 21 mei

Juni

- zon 01 10.30-13.00u Open zondag
za 07* 08.45u *Vertrek lange wandeling* (Heemhuis)
*Inschrijven in het Heemhuis tot woe 04 juni
za 21* 09.00-18.00u *Heemreis naar Diest* (bijeenkomst: Loswal
08.45u)
*Inschrijven in het Heemhuis tot woe 11 juni
zon 22(?) 11.00-17.00u Fons Willemsen stelt tentoon (Dorpshuis Ulicoten) tijdens de jaarmarkt.

Wandeltochten

Drie wandeltochten staan deze lente op het programma. Zondag 23 maart gaan we op zoek naar de eerste weidevogels. In vergelijking met de voorbije jaren wordt er later gestart (08u), zodat we durven hopen op een groot aantal deelnemers. Op 25 mei echter wordt reeds om 05.30u gestart: we luisteren dan naar de zangvogels en daar moet je nu eenmaal vroeg voor "uit de veren". De lange wandeling (7 juni) voert ons naar de landgoederen van Chaam en Ulvenhout. Onderweg genieten we van de bloeiende rododendrons en bezoeken we een oude grafkelder. De afstand bedraagt ongeveer 15 km en onderweg wordt halt gehouden voor een picknick: boterhammen zelf meebrengen, wij zorgen voor de koffie of thee. Voor alle wandelingen geldt: vertrek aan het Heemhuis, carpooling is mogelijk en de deelname is gratis.

Fietstocht naar Turnhout

Zaterdag 19 april fietsen we naar Turnhout. Het programma is veelbelovend. Bij onze aankomst (10.20u) staat de koffie klaar in het Hofke van Cassatie. Wie met de auto achterna komt, kan hier bij de groep aansluiten. Een stadsgids neemt ons vanaf 11u mee voor een geleid bezoek aan het Taxandriamuseum. Het museum toont allerlei vondsten en merkwaardige relieken over Turnhout en de Kempen van de voorhistorie tot heden, o.a. belangrijke collecties pasmunten, kantwerk, meubels, devotionalia, archeologie en schilderijen. Het bevindt zich in één van de mooiste gerestaureerde gebouwen van de stad, met name het "Huis metten Thoren". Ooit verbleef hier zelfs "onze Amalia". 's Middags wordt een rijkgevulde koffietafel (brood, vlees, kaas, confituur en vlaai; koffie en thee naar believen) geserveerd in de crypte van de H.Hartkerk. Na een korte rondleiding door de kerk vertrekken we naar het oude kerkhof, waar we door een stadsgids zullen ingewijd worden in de geheimen van de grafsymboliek. Sommige mensen schuwen kerkhoven: de gedachte aan de dood houdt hen tegen om het waardevolle van zo'n park te ontdekken. Het verleden blijft er evenwel verderleven en de geschiedenis van een stad of dorp is gewoon af te lezen van de grafzerken. In 1990 werd het oude kerkhof van Turnhout voor het eerst als een monument bekeken. Hierover schreef stadsarchivaris Harry de Kok een boeiend boek, waarin architect Eugène Wauters de inventarisering van de monumentale grafzerken en kapellen op zich nam. Onder leiding van de gids komen we heel wat te weten over de begrafeniscultuur en de tijdsgeest door de eeuwen heen.

Tijdig inschrijven!

Deelnameprijs: leden fl.15, niet-leden fl.20.

Heemreis naar Diest

Noteer op uw kalender alvast dat de heemreis van Amalia zal doorgaan op zaterdag 21 juni 1997. De heemreis is stilaan een traditie geworden, een topdag voor de vereniging en haar leden. Dit jaar kozen we voor een uitstap naar het Brabantse stadje Diest, destijds als Oranjestad verbonden met het Land van Breda. Op de Grote Markt gebruiken we in Restaurant-Taverne De Nieuwe Haan een kopje koffie met gebak. Daarna brengen we een bezoek aan het erg mooie Stedelijke Museum. De stadswandeling onder leiding van een gids brengt ons langs de voornaamste gebouwen, waaronder de Sint-Sulpitiuskerk (Brabantse Demergotiek met ter plaatse gedolven ijzerzandsteen als bouwstof), het Hof van Nassau (gedeelte van de residentie die Hendrik III van Nassau in 1516 liet bouwen), het geboortehuis van de Heilige Jan Berchmans ("de Gulden Maenc"), het prachtig gerestaureerde begijnhof (huizen uit de 17de eeuw) en het Engelenconvent (waar de leef- en werkruimte van de begijnen werd gereconstrueerd). Op het Begijnhof schuiven wij in Herberg De Kapel aan voor een koffietafel (inclusief een bord soep), waarna wij verder reizen naar Averbode. Bij de Witheren, bekend van de drukkerij en uit de verhalen van Ernest Claes, worden wij opgewacht door een gids die ons de mooiste hoekjes van deze Norbertijnerabdij zal tonen.

De deelnameprijs bedraagt fl.35 voor leden en fl.40 voor niet-leden. Jongeren tot 18 jaar betalen fl.25.

Archief Gemeente Baarle-Nassau

Archivaris A.M.C. Zom zal op de volgende maandagen en dinsdagen aanwezig zijn in het archief van de gemeente: 7 en 8 april, 5 en 6 mei, 2 en 3 juni

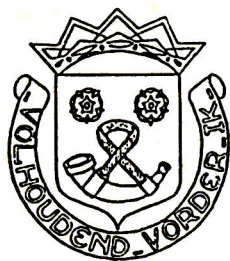
Dit is onder voorbehoud, omdat het nieuwe schema nog niet gereed is. Dit heeft te maken met de nieuwe indeling na de samenvoeging van de verschillende gemeenten. Wil je zekerheid bel dan van tevoren even met de heer Zom op het Streekarchivariaat te Oosterhout, telefoon (31) 0162-489896.

DRAAGBARE WATERBRON.

Natuurlijk mineraalwater in een handig, licht, 2-literpak. Niet van plastic, maar van karton, zonder stoffen die het milieu aantasten. Een over-

vloedige bron zuiver, natuurlijk
mineraalwater zonder koolzuur. **BAR-LE-DUC**

heemkundekring 'amalia van solms'
kerkstraat 4
2387 baarle-hertog

van wirskante